

Pálava Světovou banku zajímá

Dagmar Chytilová, Správa CHKO Pálava

V roce 1990 vyhlásily vyspělé státy světa Světový program ochrany životního prostředí, nazvaný "Global Environment Facility" (GEF). Tento program je zaměřen na čtyři závažné projekty:

- ochrana biologické rozmanitosti
- ochrana ozónové vrstvy
- ochrana země před oteplováním
- ochrana význačných mezinárodních vodních toků a moří

Pro finanční podporu realizace projektů GEF v hospodářsky méně silných a rozvojových zemích je vytvořen tzv. "Světový fond ochrany životního prostředí", do něhož vložilo 24 států celkem 800 miliónů dolarů. Prostředky fondu spravuje a projekty po technické stránce zabezpečuje Světová banka za spolupráce Programu Spojených národů pro rozvoj (UNDP).

Jednání se Světovou bankou započala prakticky ihned po politických změnách v zemích střední Evropy. První kontakty se zástupci České republiky zprostředkovalo rakouské WWF v roce 1990. Po několika jednáních byl původní návrh smlouvy prakticky přichystán k podpisu ke konci roku 1992. Zásadním momentem se zde stalo rozdělení Československa – návrh byl totiž koncipován jako smlouva mezi Světovou bankou a ČSFR. Rozpad státu znamenal bohužel další zásadní zdržení podpisu smlouvy.

Česká republika a Světová banka uzavřely dne 23. 12. 1993 Dohodu o grantu Světového fondu ochrany životního prostředí pro Projekt ochrany biologické rozmanitosti. Na podporu realizace projektu byla vyčleněna částka 2 miliony dolarů. Finanční prostředky jsou určeny na podporu přesně definovaných projektů ve třech chráněných územích: Krkonošském národním parku, Národním parku Šumava a Chráněné krajinné oblasti a biosférické rezervaci Pálava. Při výběru těchto území byl zohledněn fakt, že jsou to biosférické rezervace a leží současně v příhraničních oblastech, které sousedí se zahraničními chráněnými územími. Zde se naskytá možnost spolupráce se správami obdobných chráněných území za hranicemi naší republiky. 100 000 USD z tohoto grantu je určeno na program malých grantů pro nevládní organizace, jejichž činnost je zaměřena na ochranu přírody. Celý projekt musí být ukončen do konce roku 1996.

Pro oblast Pálavy byly schváleny tři projekty: Obnova pálavských mokřadů, Zavedení systému biologické ochrany révy vinné a Moderní ekologická expozice.

Nejrozsáhlejším projektem bude Obnova pálavských mokřadů. Mokřady, podobné těm, které se rozkládají podél řeky Dyje, jsou specifickým jevem středoevropských řek. Základním fenomenem je zde především roční režim výšek hladin v toku, včetně typických jarních záplav. Jejich výsledkem je existence povodňové oblasti zvané luh, s mozaikou lužních lesů, periodických mělkých tůní a mokřadních luk. Mnoho takových biotopů v povodí velkých evropských řek již zmizelo v důsledku regulace toků, budování přehrad a zemědělské výroby. Ojedinelá příroda aluvií řek Dyje a Moravy byla zejména v posledních dvaceti letech silně pozměněna vodohospodářskými úpravami a zemědělskou činností. V lužních lesích byly uměle vyloučeny záplavy, záplavové louky byly odvodněny a rozorány. Změněný vodní režim, včetně podstatného poklesu hladiny spodní vody, znemožnily výskyt jarních periodických tůní, podstatná část mrtvých ramen a tůní byla také zničena výstavbou Vodního díla Nové Mlýny. Zásadním cílem tohoto nejrozsáhlejšího projektu Světové banky v České republice bude obnova mokřadních biotopů v co největší rozmanitosti na předem vtipovaných lokalitách.

Nedílnou součástí tohoto projektu bude i vědecký výzkum. Jeho cílem je přírodovědecké zhodnocení daného území, srovnání stavu před vodohospodářskými úpravami se současným stavem a návrh optimálního vodního režimu. Řešitelé vědeckovýzkumných projektů byli již vybráni ve výběrovém řízení. Podle

výsledků výzkumu budou provedeny vlastní práce v terénu, spočívající v obnově stávajících, příp. zbudování nových vodních kanálů a výstavbě technických zařízení, která zabezpečí optimální vodní režim na jednotlivých lokalitách.

Jedním z důležitých cílů tohoto projektu je také obnova luk v aluviu řeky Dyje. Nivní louky byly významným prvkem tradičního zemědělského hospodaření v dolním Podyjí. Vznikly po vykácení lužního lesa v záplavové oblasti Dyje jako náhradní společenstva. Důležitým ekologickým vlivem, který utvářel jejich charakter, byly jarní periodické záplavy. V souvislosti se změnami v zemědělství a s přechodem k zemědělské velkovýrobě ztratily svoji funkci v systému zemědělského hospodaření. rozorání však bránilo každoroční povodně, které poškozovaly založené kultury zemědělských plodin. Po regulaci Dyje a vybudování nádrží u Nových Mlýnů byla v průběhu několika let většina luk rozorána. Získaná orná půda však často nepřinesla očekávané výnosy a její obhospodařování je v některých případech obtížné. Navíc došlo ke značnému zhoršení ekologické stability v oblasti.

Fragmenty nivních luk patří k ochranářsky nejhodnotnějším a také nejohroženějším rostlinným společenstvům České republiky. Přestože jsou obvykle ohroženy omezením jarních záplav, vykazují i nadále velkou biologickou rozmanitost a hostí mnohé chráněné druhy rostlin i živočichů, především bezobratlých. Zatravnění některých rozoraných luk v aluviu řeky Dyje je krok nutný k udržení, popř. k obnově biodiverzity a k zlepšení ekologické stability a vzhledu krajiny.

Projekt "Zavedení systému biologické ochrany révy vinné na území CHKO a BR Pálava" patří k modelovým projektům v oblasti zemědělství. Tento projekt se zástupcům Světové banky velice líbil, protože by měl přinést rychlé výsledky za použití nízkých nákladů.

Příroda na území CHKO, zvláště na samotných vápencových skalních stepích, má i dnes mimořádnou hodnotu. Téměř všechny skupiny bezobratlých jsou značně ohroženy vlivem chemizace používané především v zemědělství, proto řada druhů z naší přírody již vymizela a mnoho druhů je vzácných a ohrožených. Také chemické pesticidy používané k ochraně vinic mají výrazný negativní vliv na biotopy, se kterými sousedí. Ty často představují právě nejcennější ekosystémy jižní Moravy s normním druhovým bohatstvím rostlin i živočichů. Insekticidy ze skupiny syntetických pyretroidů jsou pro mnohé druhy hmyzu tak toxické, že pouhá milióntina procenta ještě zabíjí asi 50 % jedinců populace dravých roztočů. Právě úlet těchto pesticidů je pro mnoho druhů rostlin a živočichů na Pálavě vysoce rizikový (Hluchý, 1994).

Firma Biocont Laboratory, která je řešitelem tohoto projektu, vypracovala metodiku biologické ochrany révy vinné cestou minimalizace použití pesticidů. Aplikace chemických akaricidů, používaných proti svilušce a kadeřavosti bude nahrazena reintrodukcí dravého roztoče *Typhlodromus pyri*, proti obalečům a je doporučeno použití biopreparátu Biobit. Minimalizace fungicidní ochrany bude zajišťována plošným sledováním srážek. Vinaři budou seznámeni s kompletní metodikou biologické ochrany révy a v rámci projektu dostanou všechny potřebné informace, bezplatný servis a dodávku dravého roztoče. Velkým přínosem tohoto projektu je nejen minimalizace negativního vlivu chemické ochrany vinic, ale také výrazné snížení nákladů na ochranu vinic, což je v dnešní složité ekonomické situaci pro vinaře velmi zajímavé.

Třetím projektem je "Moderní ekologická expozice". Tato expozice bude vybudována v budově Správy CHKO v 1. patře, v prostorách bývalé městské knihovny. Expozice by měla vhodnou formou informovat návštěvníky území i místní obyvatele o přírodních hodnotách území i o důvodech a způsobu provádění ochrany přírody.

Návštěvníci budou seznámeni s nejvýznamnějšími biotopy a jejich charakteristikou. Konkrétní problémy ohrožení CHKO a BR budou prezentovány samostatně s důrazem na vlastní narušení ekologických vztahů a z toho plynoucí úbytek jednotlivých významných druhů a celých lokalit. Samostatně bude zpracována problematika zemědělství, včetně vinohradnictví, s důrazem na chemizaci ekosystémů a z toho vyplývajících následků pro krajinu i člověka. Určitá sekvence expozice by měla pružně reagovat na nové změny na území CHKO.

Celá koncepce expozice bude zaměřena především na děti a mládež, o nichž se předpokládá, že budou nejčastějšími a zároveň nejdůležitějšími návštěvníky. Součástí expozice by měla být i "herna", sloužící k poznávání přírodnin jak prakticky, tak pomocí vzdělávací techniky.

Hlavní význam expozice by měl spočívat v neustálém působení na nejbližší okolí, tedy na občany žijící v blízkosti zájmového území. Tento kontakt lze nejlépe rozvíjet prostřednictvím škol, které by zde měly nacházet možnost doplnění svých učebních osnov. Osvětová a popularizační práce má mnohem vyšší efektivitu, pokud je zaštitěna expozicí s problematikou dotyčného území. Do tohoto problému je třeba vložit i zabezpečení této činnosti řadou přírodopisných filmů pořízených bezprostředně z lokalit CHKD a BR Pálava, které budou volně užívány v rámci expozice a také je bude možno používat v rámci osvěty v obcích a podobně.

Expozice by měla představit celé zájmové území průměrnému návštěvníku tak dokonale, aby při vlastní pochůzce po CHKO měl již představu o tomto typu CHKO a jeho významu pro naši krajinu.

Menší část financí ze Světové banky je věnována na zlepšení technického vybavení pracoviště (počítačové vybavení včetně geografického informačního systému, fax, odborná literatura, služební vozidlo) a na školení pracovníků správy. První takové odborné školení se uskutečnilo první týden v červenci v německém Rastattu. V tomto městě sídlí WWF-Auen-Institut, což je výzkumné pracoviště, zkoumající lužní biotopy. Odborné exkurze se zúčastnili odborní pracovníci Správy CHKO Pálava a Litovelského Pomoraví, lesníci z provozu a několik vědeckých pracovníků, zodpovědných za projekty v rámci Obnovy pálavských mokřadů. Tato akce byla velmi přínosná, především proto, že se účastníci seznámili s možnostmi hospodaření blízkého přírodě v lužních lesích.

Celá "jihomoravská" část grantu GEF se rozběhla docela dobře. Všichni věříme, že rozumně investované peníze opravdu pomohou zvýšit druhové bohatství živých forem na jižní Moravě, a tím přispět ke stabilnějším přírodním poměrům tohoto krásného koutu naší vlasti.

Literatura:

Hluchý M.: Projekt biologizace ochrany vinic pod Pálavou. Vinařský obzor, 1994: 45.